

Vedbo gård

Gravar och stenkällare i Eriksborg

Särskild arkeologisk undersökning

RAÄ 1014
Eriksborg, Vedbo 6
Skerike socken
Västmanland

Ulf Alström
Kaisu Anttila

Osteologisk analys
Ylva Bäckström

Vedbo gård

Gravar och stenkällare i Eriksborg

Särskild arkeologisk undersökning

RAÄ 1014
Eriksborg, Vedbo 6
Skerike socken
Västmanland

Ulf Alström
Kaisu Anttila

Osteologisk analys
Ylva Bäckström

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2008

Omslag: Kamfragment från anläggning 271

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN 13: 978-91-85741-12-0

Tryck: Just Nu, Västerås 2008.

Innehållsförteckning

Inledning.....	5
Bakgrund	5
Målsättning och metod	6
Topografi och fornlämningsmiljö	6
Genomförande	7
Undersökningsresultat.....	7
Stolphål, mörkfärgningar, grop och pinnhål.....	8
Gravar och stenkällare	9
Gravarnas datering.....	11
Sammanfattning.....	12
Osteologisk analys.....	13
Inledning.....	14
Område.....	14
Totalvikt	14
Resultat	15
Resultat	16
Benkatalog.....	18
A279, brandlager	18
Kön.....	19
Genetiska drag och patologier	19
A271 - sammanfattning.....	21
Kön.....	22
A271, område 1	22
Kommentar.....	22
A271, område 2	23
A271, område 3	24
Litteratur	26
Referenser.....	27
Kart- och arkivmaterial.....	27
Litteratur.....	27
Tekniska och administrativa uppgifter	27
BILAGOR	28
Bilaga 1. Fyndtabell.....	28

Figur 1. Undersökningsplatsens läge markerat med en ring. Utdrag ur Gula kartan.
Skala 1:20 000.

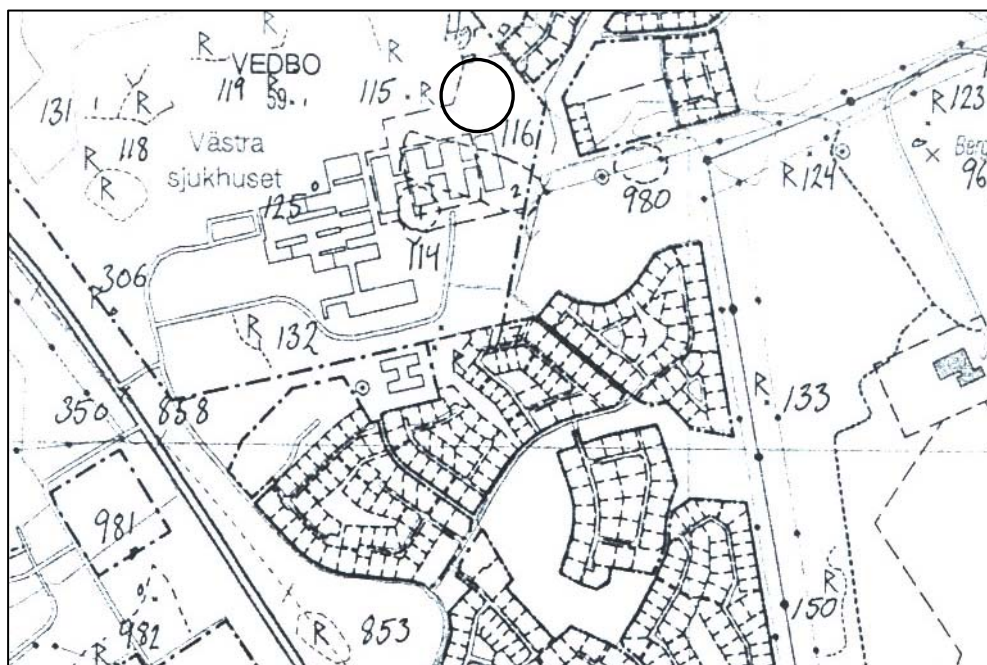
Inledning

På grund av nybyggnation av villor i Eriksborg, Vedbo 6, har Västmanlands läns museums kulturmiljöavdelning, genom Kaisu Anttila, utfört en särskild arkeologisk undersökning. Arbetet genomfördes under september och oktober månader 2004 efter beslut av länsstyrelsen i Västmanland 2004-08-17 med dnr 431-6548-04. Beställare av arbetet var JM AB, Region Mitt Mälardalen som också bekostade den arkeologiska undersökningen. Rapportarbetet har utförts av Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen.

Bakgrund

Området vid Eriksborg och Vedbo gård har vid ett flertal tillfällen undersökts arkeologiskt. 1972-73 undersöktes ett gravfält med 20 runda stensättningar. Dessa daterades till yngre järnålder. Vid samma tillfälle undersöktes en skärvstenshöj, ett odlingsröse, en fångstgrop samt en sentida husgrund. Husgrunden var troligtvis den loge som uppmättes i samband med undersökningarna av gravfältet, skärvstenshöjen och fångstgropen (Wigren 1978) Logen blev åter aktuell vid 2004 års undersökning. Nu fanns bara källaren kvar. Den var fylld med allehanda bråte.

1996 gjordes en arkeologisk utredning invid det före detta sjukhuset. Syftet var att fastställa förekomster av fornlämningar i ett framtida exploateringsområde där bostäder skulle byggas. Undersökningarna skedde på tre områden. Den sammanlagda undersökningsytan var 47 000 m². Vid specialinventeringen och sökschaktsgrävningen i området framkom inget som förändrade fornlämningsbilden i området.

Figur 2. Undersökningsplatsens läge vid fd Västra sjukhuset markerat med en ring. Inom ringen ligger fornlämning 1014 Skerike socken, som förmodligen kan sammanföras med gravfältet 114 som undersöktes 1972-73.

Av "förhistorisk karaktär" påträffades en stensträng och en stensättningsliknande lämning (Svedberg 1997).

År 2000 genomfördes en särskild utredning i nu aktuella område. I sökschakten framkom boplatstrester i form av stolphål, en härd och en mörkfärgning (Anttila 2002). Dessa boplatssindikationer föranledde en fortsatt undersökning i området år 2004 i form av en särskild arkeologisk undersökning.

Målsättning och metod

Det aktuella undersökningsområdet planerades till cirka 1400 m². De anläggningar som framkom vid den särskilda utredningen 2002 begränsade dock undersökningen 2004 till drygt 200 m². Undersökningsmetoden följer de principer som vanligen används på åkerboplatser dvs matjorden avbanas och ytan finrensas. Påträffade anläggningar beskrivs och mäts in med totalstation. Samtliga fynd omhändertas som har förhistorisk datering. Recent material tillvaratas inte eftersom det i området dumpats en hel del skräp tillsammans med jord och stenmassor.

Figur 3 Undersökningsområdet vid fd Västra sjukhuset. Fotot, från väster, är taget från den mycket stora dumphögen som finns i området (foto Kaisu Anttila).

Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet är beläget i utkanten av Västerås på omkring 30 m höjd över havet i direkt anslutning till en i nord-sydlig riktning löpande dalgång cirka 2 km väster om Svartån. Terrängen utgörs i huvudsak av en skogsbevuxen sydsluttning. Området har använts för att dumpa jord och stenmassor tillsammans med skräp. 1973 innehöll området ett moränimpediment med berg i dagen, barrskogsbevuxen hagmark samt äng och åkermark (Wigren 1978). Landskapet var alltså 2004 helt omvandlat i och med bygget av Västra sjukhuset.

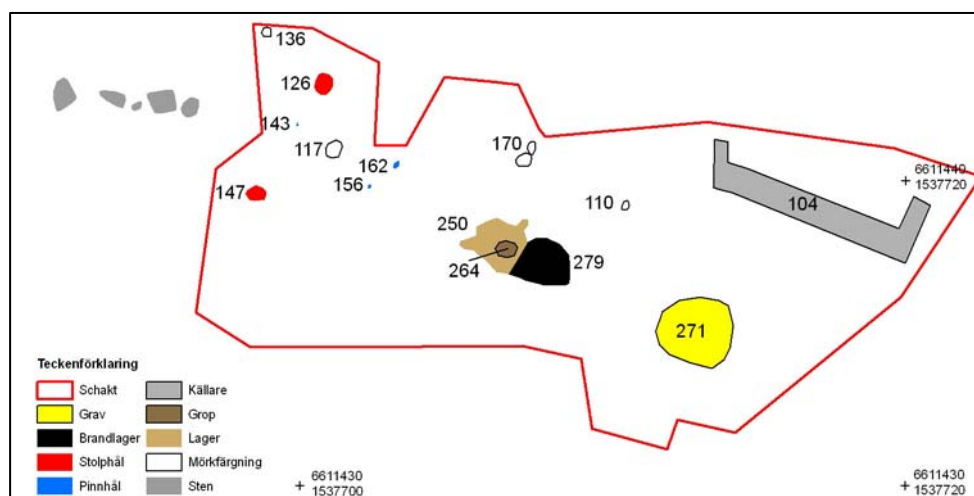
Genomförande

Figur 4. Del av undersökningsområdet. Påförda massor försvarade undersökningen. Likaså var vädret inte det bästa. Centralt i bilden ligger anläggning 271 som är en grav (foto Kaisu Anttila).

Arbetet med avbaningen genomfördes med traktorgrävare. Därefter rensades området för hand. Till och från dränerades också området med små kanaler pga kraftig nederbörd.

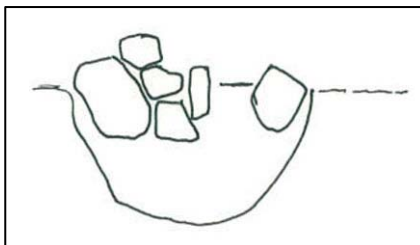
Undersökningsresultat

Figur 5. Undersökningsområdet med anläggningarna markerade med anläggningsnummer. Skala 1:250 (karta Jan Ählström).

Stolphål, mörkfärgningar, grop och pinnhål

Anläggning 126. Stolphål 0,3 m i diam. 0,4 m dj. Stenskodd. Skoningen bestod av 0,1-0,2 m stora kantställda stenar.

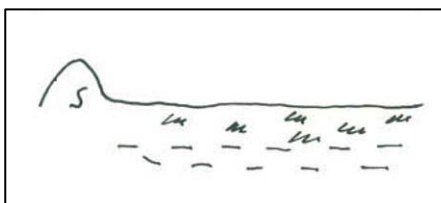

Figur 6. Anläggning 126. Skala 1:20.

Anläggning 136. Mörkfärgning. 0,4 m i diam. 0,3 m dj.

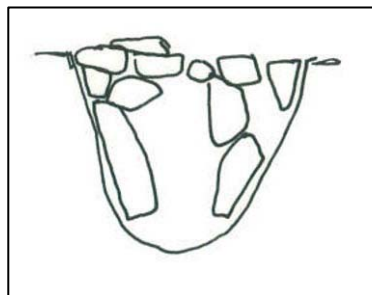
Anläggning 143. Pinnhål. 0,04 i diam. 0,1 m dj.

Anläggning 117. Mörkfärgning. 0,5 m i diam. 0,05 m dj. bestod av delvis sotig jord.

Figur 7. Anläggning 117. Skala 1:20.

Anläggning 147. Stolphål. 0,6 m i diam. 0,5 m dj. Stenskodd med 0,1-0,3 m stora stenar. Stenarna var fastkilade i varandra och skörbrända.

Figur 8. Anläggning 147. Skala 1:20.

Anläggning 156. Pinnhål. 0,02 m i diam. 0,2 m dj.

Anläggning 162. Pinnhål. 0,02 m i diam. 0,05 m dj.

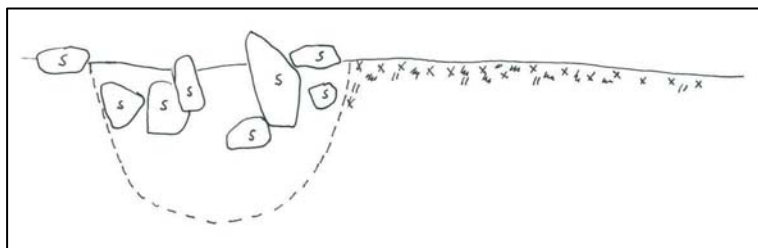
Anläggning 170. Mörkfärgning 1,0 m x 0,5 m i diam. 0,01 m dj.

Anläggning 110. Mörkfärgning. 0,3 m i diam. 0,2 m dj. I ytan enstaka skörbrända stenar.

Anläggningar 250,264. Anläggning 264 var en grop 1,6 m i diam. 0,8 m dj. Gropen var delvis fylld med sten. Anläggningen betecknades som recent. Den omgivande anläggningen 250 var en oregelbunden mörkfärgning.

Gravar och stenkällare

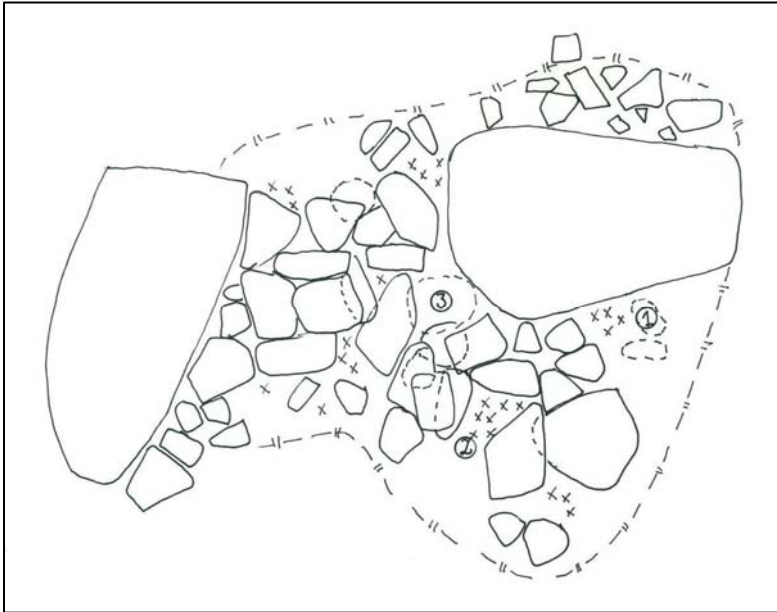
Anläggning 279. Brandlager cirka 2 m i diam. 0.05 m tjockt. Innehöll rikligt med brända ben.

Figur 9. Anläggning 264, den stenfyllda gropen, och anläggning 279, det intilliggande brandlagret. Skala 1:40.

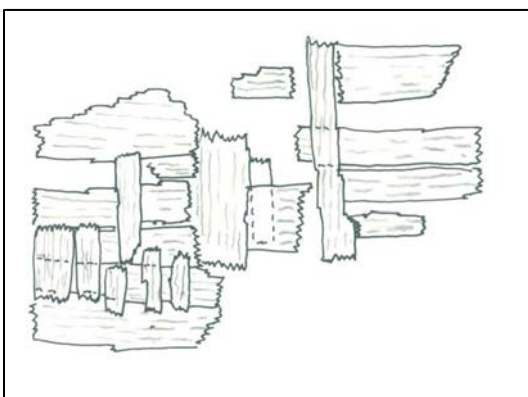
Figur 10. Tidsödande beninsamling från anläggning 279. Grävmaskinisten Patrik Jobansson hjälper till att gräva ut brandlagret. (foto Kaisu Anttila).

Figur 11. Anläggning 271. Skala 1:40. Siffrorna 1,2 och 3 betecknar benkoncentrationer.

Anläggning 271. Stensättning 3,6 m x 2,5 m stor. Oregelbunden intill två större block. Stenpackningen bestod av 0,2-0,5 m stora stenar. Spritt i stenpackningen låg brända ben. Vid tre platser, markerade på figur 11 med 1,2 respektive 3, fanns koncentrationer av ben. För övrigt innehöll graven keramik, nitar, kamfragment samt en halv pärla.

Anläggning 104. Källare av sten. Uppmättes 1973 i samband med de arkeologiska undersökningarna som genomfördes. Källaren låg då under en loge tillhörig Vedbo gård. Källaren uppmättes till 6,6 m längd och 4,6 m bredd. Vägghöjden var 0,65 m. Därefter tog tunnvalvet i tegel vid. Källaren bestod av natursten. Golvet bestod av ”stampad lera (jordgolv)” (Clareus 1978). Vid undersökningen 1973 höll källarens tak på att ge vika, varför man inte närmare undersökte vad golvet bestod av. Vid 2004 års

Figur 12. Anläggning 104. Del av trägolvet i logens källare. Trävirket låg omlott i flera varv tillsammans med blålera. Plankorna som var av ek var delvis omvandlade till svartek. Planritning skala 1:40.

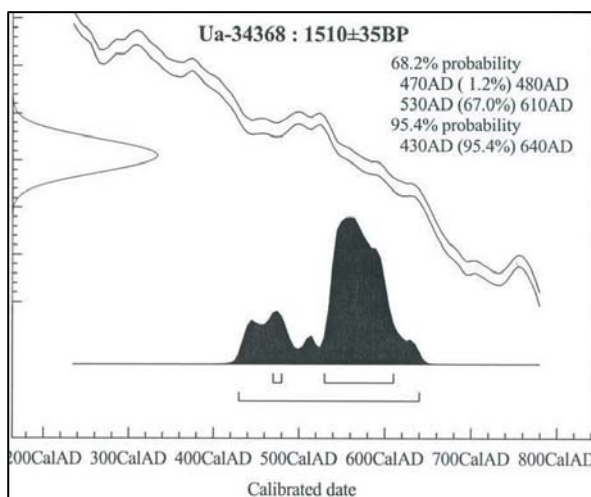

Figur 13. Golvet i anläggning 104 som bestod av flera lager ekplankor inbäddade i flera lerlager (foto Ulf Alström).

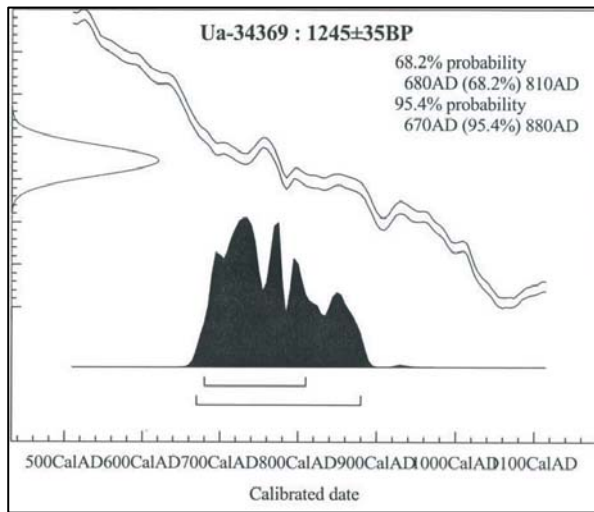
undersökning, visade det sig att golvet bestod av flera lager plankor av ek inbäddade i flera lager av lera. Man kan säga att källaren med väggar av murad natursten, valv av tegel och golv av ek och lera är mycket exklusiv, varför den knappast kan ha tillhört en loge. Snarare tycks källaren ha varit en del av en mangårdsbyggnad under ett tidigare skede av Vedbo gårds historia. Det äldsta skriftliga belägget för Vedbo härrör från 1399. Kartor från 1652 och 1854 berättar om att mangården flyttat inom gårdstomten (Svedberg 1997). Gårdens olika lägen kan dock inte knytas till platsen för källaren.

Gravarnas dateringar

De båda gravarna A 271 och A 279 har daterats med hjälp av ^{14}C metoden. Analysen utfördes vid Ängströmlaboratoriet, Tandemlaboratoriet vid Uppsala Universitet.

Figur 14. Grav A 271 har daterats genom träkol till perioden 430 – 640 e.kr. med 95 % säkerhet.

Figur 15. Grav A 279 har daterats genom träkol till perioden 670 – 880 e.kr. med 95 % säkerhet.

Sammanfattning

Undersökningarna vid Vedbo gård i Erikslund var en fortsättning på år 2000 genomförda särskilda utredningen. Då framkom boplatstester. Vid undersökningen 2004 påträffades också två gravar i området. De kan dateras till Folkvandringstid och Vendeltid. Under 2004 tömdes även en källare som tillhört Vedbo gård. Några daterande fynd från källaren påträffades inte. 1973 beskrevs källarens golv vara av stampad lera eller jordgolv. Vid 2004 års undersökning fanns inte längre någon rasrisk i källaren varför det kunde konstateras att den hade ett golv av ekplankor och lera varvade på varandra.

OSTEOLOGISK ANALYS

Ylva Bäckström

Brandgravar

Eriksborg, Skerike sn, Västerås stad, Västmanland

SAU Rapport 2005:18 O

Osteologisk analys

Ylva Bäckström

SAU (Societas Archaeologica Upsaliensis)

Gamla Prefektbostaden, Villavägen 6 G, SE-752 36 Uppsala

Tel. 018-566 142, 070-544 51 74.

ylva.backstrom@sau.se.

Inledning

På uppdrag av Västmanlands länsmuseum analyserades, under juni 2005, benmaterialet från två brandgravar, A279 och A271. Gravarna påträffades i Eriksborg, Skerike socken, i Västerås stad.

Material

Sammanlagt har drygt 1 kg ben analyserats, varav ca hälften har kunnat bestämmas till art och benslag (Tabell 1). Huvudparten av benen är brända, men ett obränt djurben påträffades i A271, område 1.

På en femgradig skala har de brända benen utifrån sin färg, grå och gråvita, placerats i förbränningsgrad 3, dvs de har utsatts för en medelhög förbränning. I medeltal är de brända fragmenten 10-20 mm stora i gravarna, dvs fragmenteringsgrad 1 och 2 på en femgradig skala (Wahl 1982).

Tabell 1. Totalvikt, obestämd vikt, bestämd vikt samt antalet bestämda fragment i de analyserade gravarna.

Grav nr	Område	Totalvikt	Obestämd vikt	Bestämd vikt (g)	Antal bestämda fragment
231		173,2	86	87,2	329
271	1	45	19,4	25,6	26
271	2	661,2	295,2	366	356
271	3	263,6	88,4	175,2	175
SUMMA		1 143	489	654	886

Metod

I analysen ingår följande moment:

Grovsortering av benmaterialet i olika bengrupper.

En bedömning av de brända benfragmentens färg, storlek samt sotighet.

Art- och benslagsbestämning (inklusive bestämning av ben del och sida).

Bedömning av ålder och kön.

Kvantifiering av materialet: antal fragment, vikt (g) och beräkning av minsta individantal (*MIND*). Obestämt material har enbart vägts.

Könsbestämningen baserar sig främst på en morfologisk bedömning (form och storlek) av specifika skelettdelar, främst bäckenet och kraniet. Män och kvinnors kranier skiljer sig både beträffande form och genom att muskelfästena är mer eller mindre uttalade. De delar av kraniet som man främst ska iaktta är ögonhålorna, örat, nacken, underkäken samt storleken på tänderna (Acsadi och Nemeskeri 1970 s 90, Bass 1987 s 187ff och där anförd litteratur, Krogman 1962, Wahl 1982 s 12ff).

Möjligheterna att bedöma kön så exakt som möjligt är i hög grad beroende av skelettets helhet och ålder. Ett fullständigt vuxet skelett bör ge en 90-100 % säker könsbedömning. För barn (under 15-18 år) minskar säkerheten till 50 % (Acsadi och Nemeskeri 1970 s 74, Krogman 1962 s 149).

Det är alltid den dödes biologiska ålder och inte den kronologiska åldern som bedöms vid en osteologisk analys. Vägledande vid bedömningen är framförallt tanduppsättningen, hur långt sammanväxningen av ledändar med benskaft kommit samt även i vilket utvecklingsstadium övriga skelettdelar befinner sig (Acsadi och Nemeskeri 1970 s 115ff, Bass 1987 s 93ff, Brothwell 1981 s 66, Krogman 1962 s 76ff). Efter 25 års ålder är de flesta av skelettets delar fullt utvecklade. En indelning av vuxna i snävare åldersintervall är därmed av förklarliga skäl svår. Olika metoder för att bedöma ålder på vuxna har utarbetats och utvärderats av ett flertal forskare. De flesta metoder omfattar morfologiska förändringar av leder, däribland kraniets sutursammanväxning, morfologiska förändringar av symfysfogen på blygdbenet, revbens artikulation mot bröstbenet, samt höftbenets led mot korsbenet. Samtliga av dessa metoder har i hög grad blivit ifrågasatta (Cox 2000 s 64 ff).

Vid bedömningen av de gravlagda individernas ålder har en indelning i åtta åldersgrupper använts (Arcini 1999 s 52). Vuxna individer (> 20 år) som inte har kunnat placeras i någon specifik åldersgrupp har samlats under gruppen *adult*.

0-9 månader i uterus	Fetus
0 år	Infant
1-6 år	Infans I
7-14 år	Infans II
15-19 år	Juvenilis

Resultat

De två analyserade gravarna innehöll sammanlagt 173,2 (A279) respektive 969,8 gram ben (A271). Mängden ben i gravarna kan jämföras med moderna kremationer, där en vuxen människas skelett väger mellan 2000 och 2500 gram efter kremeringen (Sigvallius 1987 s 28). Således har ett visst svinn inträffat efter (eller innan?) bränningen av kroppen, så tillvida inte en uppdelning av kroppen ingått i gravritualen. Inget verkar dock tyda på det sistnämnda, då skelettets olika delar finns representerade i de två gravarna, utan det kanske framför allt ska tillskrivas tafonomiska orsaker att en del av benen har förintats.

De båda gravarna innehöll även kremationsrester efter en eller ett flertal djurarter, vilket betyder att benvinnet har varit av ännu större omfattning (Tabell 2). I graven A279 påträffades, förutom ett skelett av en vuxen man, ett skelett av en fullvuxen hund. Människoskelettet uppvisar både sjukliga och genetiska förändringar. På ett flertal rörbensfragment, sannolikt delar av lårbenet, finns strukturella förändringar, vilka orsakas av en inflammation i benvävnaden, s k *periostitis*. Förändringar, som anses vara ärftligt betingade, hittades på ett fragment av ögonhålan – där ett hål finns ovanför ögonhålan, ett *foramen supra-orbitale*, istället för den mer vanligt förekommande inskärningen, *incisura supra-orbitalis*.

I graven A271 påträffades skelettresten efter sex olika arter; en vuxen människa (sannolikt en man), en fullvuxen häst, en fullvuxen hund samt delar av en fågel, en gris och en får/get. Resterna av fågelskelettet består av extremitetsben, däribland ett armbågsben, samt en falang – möjligen representerar benfynden en fågelvinge? Av gris förekommer enbart rester av kraniet och av får/get rester av både kranium och övre och nedre extremiteter.

I sistnämnda grav insamlades benen i tre olika separata enheter - områden, varav benen från område 2 innehöll flest ben, drygt 600 gram. I område 1 finns ben från människa, häst, hund och fågel representerade samt ett obränt djurben. I område 2 finns människa, häst, hund, fågel samt dessutom ben från får/get och gris. I område 3 finns häst, hund, människa och fågel. I analysen av beninnehållet från de olika områdena kan inga mönster skönjas beträffande arter eller kroppsregioner. Således har inte bålplatsen och gravens placering varit densamma.

Tabell 2. Artförekomst i gravarna. Antal fragment och vikt (g).

Grav nr	Område	Art	Antal fragment	Vikt (g)
279		<i>Människa (Homo sapiens)</i>	215	59,2
		<i>Hund (Canis familiaris)</i>	114	28
271	1	<i>Människa (Homo sapiens)</i>	3	1,2
		<i>Hund (Canis familiaris)</i>	3	3,1
		<i>Häst (Equus caballus)</i>	18	21,1
		<i>Fågel (Aves sp.)</i>	1	0,1
		<i>Oident. däggdjursart, obränt ben</i>	1	0,1
271	2	<i>Människa (Homo sapiens)</i>	57	47,7
		<i>Hund (Canis familiaris)</i>	36	7,7
		<i>Häst (Equus caballus)</i>	82	98,3
		<i>Häst (Equus caballus)?</i>	156	206,3
		<i>Får/get (Ovis aries/capra hircus)</i>	5	4,1
		<i>Tamsvin (Sus domesticus)</i>	4	0,9
		<i>Fågel (Aves sp.)</i>	16	1
271	3	<i>Människa (Homo sapiens)</i>	1	0,6
		<i>Hund (Canis familiaris)</i>	24	16,7
		<i>Häst (Equus caballus)</i>	52	62
		<i>Häst (Equus caballus)?</i>	88	95,4
		<i>Fågel (Aves sp.)</i>	10	0,5
SUMMA			886	654

Benkatalog

A279, brandlager

Totalvikt (g): 173,2

Obestämt material (g): 86

Bestämt material (g): 87,2

Antal benslagsbestämda fragment: 329

Medelfragment (mm): 5

Maxfragment (mm): 30

Färg/förbränningsgrad: gulvit, gråvit

MIND (minsta individantal): 1 människa, 1 hund.

Människa:

Ålder: Adultus (20-39 år), ev maturus

Kön: Man

Hund:

Ålder: Adult (*radius proximal epifys* och *femur distal epifys*, > 1 ½ år).

Representerade kroppsregioner: Människa – samtliga regioner förutom hand/fot. Hund - samtliga regioner.

Homo sapiens (människa)

Bedömningsgrunder

Ålder

Den kompakta benvävnaden (tabula interna och externa) på skalltaksfragmenten är medeltjock och ytan har en något ruggad struktur. Den spongiösa benvävnaden (diploë) är storporig och tunn-medeltjock. Drygt 80 % av skalltaksfragmenten är uppspjälkade i diploë. Inga skalltaksfragment med sammanvuxna skallsömmar påträffades och inte heller några lösa epifyser eller metafysytter.

Kön

Den övre ögonhålsranden (*margo supra-orbitalis*) är spetsig i genomskärning. Partiet mellan ögonhålorna, *glabella*, är kraftigt utvecklad.

Genetiska drag och patologier

Bland skelettresterna finns exempel på morfologier vars ursprung betraktas som genetiskt, och som med vissa förutsättningar kan användas för att spåra släktskap. Ett så kallat *discrete trait* noterades på ett fragment av ögonhålan, där det istället för den vanliga inskärningen, *incisura supra-orbitalis*, ovanför ögat finns ett hål, ett *foramen supra-orbitale*. Sjukliga förändringar identifierades på åtta rörbensfragment, sannolikt delar av ett lårben. På utsidan av benskäften finns skrovliga benpålagringar. Denna förändring orsakas av en inflammation i benhinnan (*periosteum*) och benämns *periostitis*.

Benbestämningar (se även Figur 1)

Homo sapiens sapiens (människa):

CRANIUM: *cranium* 5, *calvarium*: 21, med sutur 5, uppspjälkade 118, uppspjälkade med sutur 5, *os frontale*: *margo supra-orbitalis* med sutur sin 1, *margo supra-orbitalis* sin 1, *os temporale*: *pars petrosa* 1, *processus zygomaticus* 1, *mandibula*: *caput mandibulae* sin+dx 2, *processus coronoideus* sin 1, *corpus mandibulae* med *alveol* för molarer sin 1, *corpus mandibulae* med *alveol* 4, *corpus mandibulae* 7 fragment.

BÅL: *vertebra processus* 1, *costa* 8 fragment.

EXTREMITETER: *os longus*: 24, *femur?* *diafys* med *periostitis* 8, *humerus* *diafys* 1 fragment.

Canis familiaris (hund):

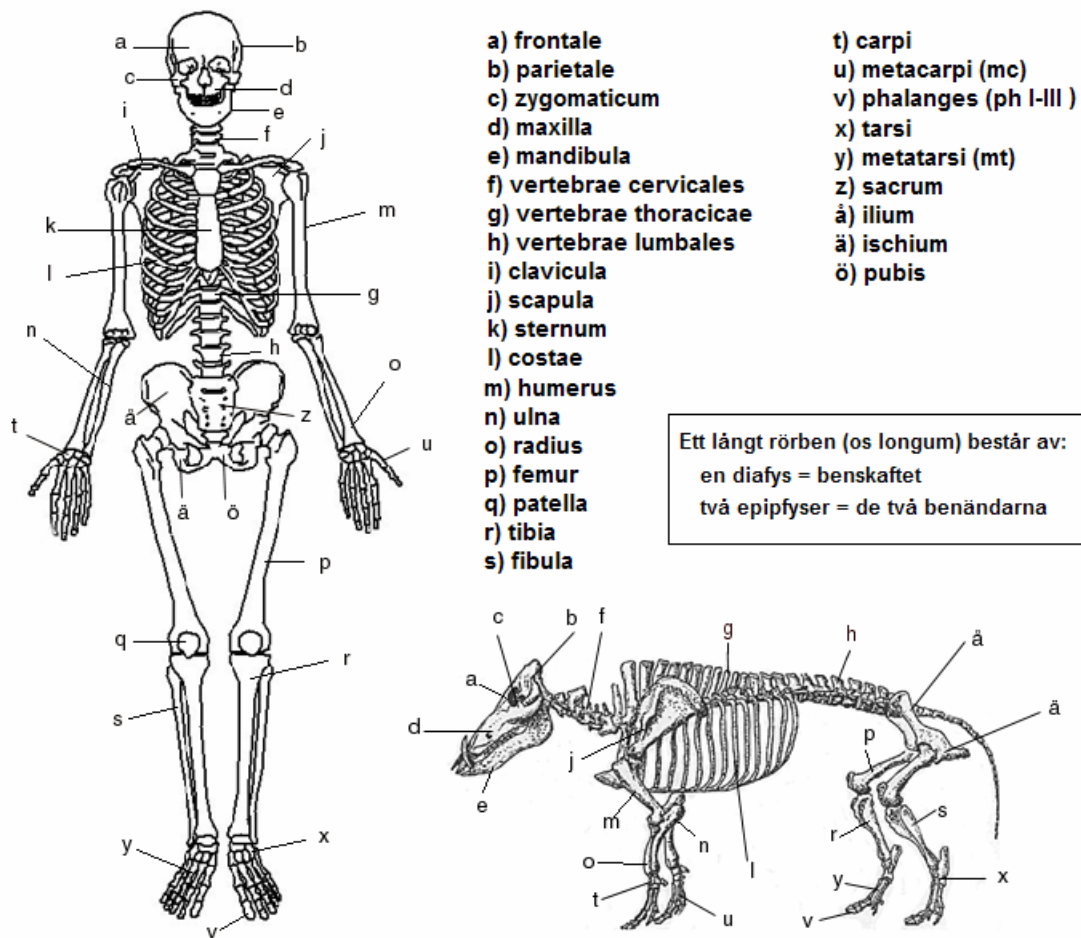
CRANIUM: *cranium* 9, *os temporale* 1, *mandibula*: *caput mandibulae* 1, *corpus mandibulae* *alveoler* 11, *maxilla* *alveoler* 5 fragment.

BÅL: *costa* 21, *vertebra*: *corpus* 10, *caudalis* 7 (6), *axis* 1 fragment.

EXTREMITETER: *os longus* *diafys* 20, *humerus*: *diafys* 1, *proximal epifys* dx 1, *proximal epifys* 2, *radius*: *proximal epifys* 2 (1), *distal epifys* dx 1, *ulna*: *proximal led* dx 1, *diafys* 1, *femur* *proximal epifys* 1 fragment.

TASS: *os sesamoideus* 4, *carpus*: *Cu* sin 1, *phalanx*: I *caput* 3, I *proximal epifys* 4, II *caput* 3, II *proximal epifys* 2, III 1 fragment.

Människoskelett och grisskelett

Figur 1. Skelettets olika delar. Modifierad från Iregren, E. 2002, s 5 och från Petrén, T. 1984, s 38, fig.17.

A271 - sammanfattning

Totalvikt (g): 969,8

Obestämt material (g): 403

Bestämt material (g): 566,8

Antal benslagsbestämda fragment: 557

Medelfragment (mm): 20

Maxfragment (mm): 50

Färg/förbränningsgrad: grå, gråvit

MIND (minsta individantal):

1 människa, 1 häst, 1 hund samt delar av en fågel, ett tamsvin och en får/get.

Människa:

Ålder: Adultus (20-39 år)

Kön: Man?

Häst:

Ålder: Adult (*proximal epifys* på *PH II*, >13-15 månader)

Hund:

Ålder: Adult (*proximal epifys* på *PH I*, *ulna distal epifys*, > 11-12 månader)

Representerade kroppsregioner: Människa, häst och hund – samtliga regioner. Tamsvin – kranium och får/get - delar av kraniet och extremiteterna. Fågel – huvudsakligen extremitetsben, ev enbart från en vinge.

Homo sapiens (människa)

Bedömningsgrunder

Ålder

Den kompakta benvävnaden (*tabula interna och externa*) på skalltaksfragmenten är tunn-tjock och ytan har en ruggad struktur. Den spongiösa benvävnaden (*diploë*) är småporig, tunn-tjock och ställvis obefintlig. Ca 50 % av skalltaksfragmenten är uppspjälkade i diploë. Inga skalltaksfragment med sammanvuxna skallsömmar

påträffades. En falang (*PH I*) har fastvuxen proximal epifys. Sammanväxningen sker vid 14-21 års ålder.

Kön

Lårbenens muskelfäste *linea aspera* är tämligen kraftigt utvecklat. Likaså uppvisar ett fragment av överarmsbenet kraftiga muskelfästen.

A271, område 1

Totalvikt (g): 45

Obestämt material (g): 19,4

Bestämt material (g): 25,6

Antal benslagsbestämda fragment: 26

Medelfragment (mm): 20

Maxfragment (mm): 40

Färg/förbränningsgrad: grå, gråvit

Djurben: Häst, hund och fågel.

Representerade kroppsregioner: Människa – kranium och extremiteter. Häst och hund - samtliga regioner förutom hand/fot. Fågel – enbart extremitetsben.

Kommentar

Ingen passning har kunnat göras av funna armbågsbensfragment av hund i område 1 och 3.

Benbestämningar (se även Figur 1)

Homo sapiens (Människa):

KRANIUM: *calvarium* uppspjälkad 1 fragment.

EXTREMITETER: *os longus* diafys 2 fragment.

Equus caballus (Häst):

KRANIUM: *mandibula*: corpus mandibulae 6, caput mandibulae 2 (1) fragment.

BÅL: *costa* 2, *vertebra*: processus 2, *atlas* 1, cervikalis processus articularis 2 (1), thoracicus processus spinosus 1 fragment.

EXTREMITETER: *tibia* distal epifys 1, *os longus* 1 fragment.

Canis familiaris (Hund):

KRANIUM: *mandibula* corpus mandibulae (?) 1 fragment.

BÅL: *vertebra* 1 fragment.

EXTREMITETER: *ulna* proximal led dx 1 fragment.

Aves sp. (Fågel):
EXTREMITETER: *os longus* 1 fragment.

A271, område 2

Totalvikt (g): 661,2

Obestämt material (g): 295,2

Bestämt material (g): 366

Antal benslagsbestämda fragment: 356

Medelfragment (mm): 20

Maxfragment (mm): 50

Färg/förbränningsgrad: grå, gråvit

Djurben: Häst, hund, fågel, får/get och gris.

Representerade kroppsregioner: Människa, häst och hund samtliga regioner.

Fågel –extremitetsben och en falang. Tamsvin – enbart kranium och får/get kranium och extremitetsben.

Benbestämningar (se även Figur 1)

Homo sapiens (Människa):

KRANIUM: *calvarium*: 9, med sutur 4, uppspjälkade 10, uppspj. med sutur 1, *os occipitale eminentia cruciformis* 1, *os frontale* (?) 3 (1), *os parietale* med sutura squamosa 1, *maxilla processus palatinus* (?) dx 1 fragment.

BÅL: *costa* 2, *vertebra*: corpus 2, cervikalis corpus 1, *vertebra thoracicus*: processus articularis 1, processus lateralis 1, *atlas*? 1 fragment.

EXTREMITETER: *os longus*: diafys 17, *humerus* diafys 1, *femur* diafys med linea aspera 1 fragment.

HAND/FOT: *phalanx*: I caput manus 1, I proximal epifys 1 fragment.

Equus caballus (Häst):

KRANIUM: *os occipitale condylus occipitalis* 1, *mandibula* 22, *dens* 7 fragment.

BÅL: *vertebra*: 5, *axis* 1, *costa/processus* 30, *cartilago costalis* 3 fragment.

EXTREMITETER: *humerus/femur* epifys 1 *os longus* 58, övrigt 98 fragment.

HOV: *tarsus*: talus sin 1, MP: 3, *os metatarsale* 1, *os sesamoideus* 1, *phalanx*: I caput 1, II proximal epifys 3, III 2 fragment.

Canis familiaris (Hund):

KRANIUM: *dens apex* 1 fragment.

BÅL: *sternbrae* 2, *costa* 12, *cartilago costalis* 3, *vertebra*: corpus 5, caudalis 3 fragment.

EXTREMITETER: *ulna* distal epifys sin 1 fragment.
TASS: *os sesamoides* 1, *carpus*: Cr+Ci sin 1, *phalanx*: caput 1, corpus 1, I proximal epifys 1, I caput 1, II caput 2, III 1 fragment.

Aves sp. (Fågel):

EXTREMITETER: *os longus* 14, *ulna* distal epifys 1 fragment.
HAND/FOT: *phalanx* 1 fragment.

Sus domesticus f. scrofa (Tamsvin):

CRANIUM: *cranium* 2, *os frontale* orbita 1, *os temporale* 1 fragment.

Ovis aries/Capra hircus (Får/get):

CRANIUM: *os frontale* orbita 1, *os temporale* dx 1 fragment.
EXTREMITETER: *patella* 1, *tibia* foramen nutricium dx 1, *scapula* spina scapulae 1 fragment.

A271, område 3

Totalvikt (g): 263,6

Obestämt material (g): 88,4

Bestämt material (g): 175,2

Antal benslagsbestämda fragment: 175

Medelfragment (mm): 20

Maxfragment (mm): 50

Färg/förbränningsgrad: grå, gråvit

Djurben: Häst, hund och fågel.

Representerade kroppsregioner: Människa – enbart bål. Häst och hund - samtliga regioner.

Fågel – enbart extremitetsben.

Kommentar

Utifrån ett fragment av armbågsben från hund kan man sluta sig till att den gravlagda hunden är tämligen stor. Ingen passning har kunnat göras av funna armbågsbensfragment i område 1 och 3.

Benbestämningar (se även Figur 1)

Homo sapiens (Människa):

BÅL: *vertebra cervikalis* processus articularis 1 fragment.

Equus caballus (Häst):

CRANIUM: *cranium*: os temporale pars petrosa 2 (1), *mandibula*: corpus mandibulae långt fram med alveol sin 1, corpus mandibulae med alveol 7 (6), *mandibula/maxilla* alveol 22, *dens* 7 fragment.

BÅL: *sternbrae* (?) 1, *vertebra* thoracicus corpus och fovea 1, *costa/processus* 6, *cartilago costalis* 1 fragment.

EXTREMITETER: *os longus* 19, övrigt 69 fragment.

HOV: *carpus*: Ci sin 1, C4+5 sin 1, C3 sin 1, *MP*: II/IV 1 fragment.

Canis familiaris (Hund):

CRANIUM: *dens* apex 2 fragment.

BÅL: *costa* 5, *vertebra*: 8, thoracicus corpus 1, lumbalis corpus 4 fragment.

EXTREMITETER: *ulna* proximal led dx 1, *femur* foramen dx 2 (1) fragment.

TASS: *MP* corpus 1 fragment.

Aves sp. (Fågel):

EXTREMITETER: *os longus* 9, övrigt 1 fragment.

Litteratur

- Acsadi, G. & Nemeskeri, J. 1970. *History of human life span and mortality*. Akademiai Kiado, Budapest.
- Arcini, C. 1999. *Health and Disease in Early Lund*. Archaeologica Lundensia VIII. Lund.
- Bass, W. M., 1987: *Human Osteology: a Laboratory and Field Manual*. Missouri Archaeological Society, Special Publications, University of Missouri.
- Brothwell, D. R. 1981. *Digging up Bones*. British Museum (Natural History), Oxford University Press.
- Cox, M. & Mays S. (eds.) 2000. *Human Osteology in Archaeology and Forensic Science*. London.
- During, E. 1994. *De dog på Vasa*. Skelettfynden och vad de berättar. Vasastudier 16. Stockholm.
- Iregren, E. 2002. *Bildkompendium Historisk Osteologi*. Lund.
- Krogman, W. M. 1962. *The human skeleton in forensic medicine*. Springfield-Illinois-USA.
- Petrén, T. 1984. *Anatomi. Del I. Rörelseapparaten*. Stockholm.
- Sigvallius, B. 1994. *Funeral pyres. Iron age cremations in north Spånga*. Theses and papers in osteology 1. Stockholms universitet. Diss.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Ekonomiska kartan Västerås 11G:17. Skala 1:20 000.

Litteratur

Anttila, K., 2002. Eriksborg fd Västra sjukhuset. Särskild utredning. Kulturmiljöavdelningen Rapport 2002:A83. VLM. Västerås.

Clarèus, C., 1978. Husuppmätning 1973. Bilaga i Wigren 1978.

Svedberg, Å., 1997. Arkeologisk utredning. Eriksborg, f d Västra sjukhuset. UV Uppsala Rapport 1997:29. RAÄ. Uppsala.

Wigren, S., 1978. Fornlämning 114, 116, 117:2, och 125 Vedbo, S:t Ilians församling Västerås kommun Västmanland. Arkeologisk undersökning 1972-73. Uppdragsverksamheten 1978:37 Rapport RAÄ. Stockholm.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>VLM dnr:</i>	VLM 040133
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-6548-04 2004-08-17
<i>Undersökningsperiod:</i>	2004-09-20,21,22,23,24, 2004-10-04,05,07
<i>Arkeologtimmar:</i>	90 timmar
<i>Maskintimmar:</i>	36 timmar
<i>Exploateringsyta:</i>	Cirka 200 m ²
<i>Personal:</i>	Kaisu Anttila, Ulf Alström, Anna Egebäck
<i>Belägenhet:</i>	Vedbo 6
<i>Ekonomisk karta:</i>	Västerås 11G:17
<i>Koordinatsystem:</i>	Rikets
<i>Koordinater:</i>	X 6611440 Y 1537750
<i>Höjdsystem:</i>	(Västerås stads höjdsystem, 0-plan 3,84 meter under RH 1900 och 3,46 meter under RH 1970)
<i>Inmätningssmetod:</i>	Totalstation
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	4 foton, 6 profilritningar, 2 planritningar
<i>Fynd:</i>	Fynden F1-F17 förvaras på SHM

BILAGOR

Bilaga 1. Fyndtabell.

Fyndnr	Sakord	Material	Egenskap	Vikt, gr	Antal	Antal. fyndomständighet fragm.	m ö h
1	ben	-	brända	800	-	- Anl 231	30
2	flinta	-	bränd	1	1	1 Anl 231	30
3	keramik	lera	finmagrad	13	1	4 Anl 231	30
4	järnfragm	järn	rostigt	24	-	3 Anl 231	30
5	lerklining	lera	bränd	46	-	- Anl 271	30
6	keramik	lera	magrad	10	-	2 Anl 271 område 1	30
7	Föremål	järn	rostiga	40	-	9 Anl.271 område 1	
8	Spelpjäsfragm, kamfragment	ben	brända	18	-	20 Anl 271 område 1	30
9	Häst,hund, människa	ben	brända	50	-	- Anl 271 område 1	30
10	Häst, hund, tamsvin, fågel får/get	ben människa,	brända	680	-	- Anl 271 område 2	30
11	kamfragment	ben	brända	5	-	- Anl 271 område 2	30
12	keramik	lera	bränd	12	1	2 Anl 271 område 2	30
13	Järnfragm.	järn	rostig	30	-	4 Anl 271 område 2	30
14	lerklining	lera	bränd	15	-	7 Anl 271 område 2	30
15	ben	-	brända	265	-	- Anl 271 område 3	30
16	keramik	lera	bränd	4	-	- Anl 271 område 3	30
17	pärla	glas	bränd	1	1	1 Anl 271 område 1	30

